

Družina Erjavec

Telefonski klic Marte Mrgole, roj. Erjavec, iz Broda ob Savi pod Šmarno goro je bil eden od mnogih klicev v jeseni 2004. Povabila me je na obisk in me vpeljala v družino, ki sta jo vojna in revolucija izjemno hudo zaznamovali. V seznamu žrtev so kar štirje njeni člani:⁶⁶

Erjavec Franc, Brod 23, 41 let, 29. junija 1944 Seničica, 5 otrok.

Erjavec, Karel, Brod 10, 48 let, 29. junija 1944 Seničica, 10 otrok.

Erjavec Karel, Brod 10, 18 let, 11. novembra 1944, Brezje, vermaht, partizan, domobranec od junija 1944.

Erjavec Tone, Brod 10, 16 let, 8. septembra 1945, Medno, nesreča z bombo.

Medvojno tragedijo je leta 1990 pretresljivo opisal Frenk Erjavec (*Priloga 1*), novembra 2004 pa Marta Mrgole, roj. Erjavec (*Priloga 2*). Primer umora Franca in Karla Erjavca sem opisal v svojem prispevku za šentviški zbornik. (*Priloga 3*)

Dne 25. junija 1944 so partizani ugrabili štiri vaščane Broda. Poleg bratov Franca in Karla Erjavca še Janeza Skoka in Maksa Zupančiča. Umorili so jih 29. junija 1944 pri Seničici. Umor je tako odmeval med ljudmi, da so se partizanske oblasti odzvale z Razglasom. (*Priloga 4*) Značilno za ta razglas je, da se je kot odgovorni organ podpisal kar Okrožni odbor Osvobodilne fronte Škofja Loka. To nazorno govori o tem, kako je sredi leta 1944 na Gorenjskem Partija izkoriščala Osvobodilno fronto za prikrievanje svojih boljševističnih ciljev. Prav tako značilno je, da vsebinskih dokazov za krivdo umorjenih v Razglasu niso navedli, čeprav se sklicujejo na domnevno sodno postopanje. Zato nam tudi ta primer govori o partizanskem postopku, ki se je začel z

„likvidacijo“ in nato nadaljeval z diskreditacijo. Umor človeka, nato še umor njegove časti, dobrega imena, spomina.

Domobranci so na partizanski razglas odgovorili s svojim. Iz njihovih izjav veje strastni protikomunizem. (*Priloga 5*)

Obe izjavi nazorno pričata o času, ko je partizanskih in domobranski tabor delila prelita reka krvi. Domobranci so v zvezi z žrtvami iz Broda potem, ko so marca 1945 odkrili posmrtno ostanke več žrtev partizanskega terorja in jih pokopali, izdali še brošuro Grobovi tulijo, kateri označujejo partizane kot „OF-bandite“ in „zveri v človeški podobi na tleh slovenske domovine“. (*Priloga 6*)

Za umorjenima bratoma Erjavec je ostalo 15 otrok. Karlov sin Karel - Drago je iz nemške vojske prebегnil v partizane. Ko je tam zvedel, da so mu partizani umorili očeta, se je pridružil domobrancem. Bil je v postojanski na Brezjah, kjer so ga ubili partizani. Erjavčevi poudarjajo, kako hudo je bilo za njih po vojni romanje k Mariji Pomagaj na Brezje, saj je mati zelo žalovala za sinom.

Erjavčevim so po vojni zaplenili premoženje, ne vdovi ne otroci niso dobili podpor. Pomagali so si tako, da so si našli delo v tujini.

Zgodba Erjavčevih trenutno sodi med tiste zgodbe, na katere sem opozoril leta 1998, ko sem na posvetovanju slovenskih zgodovinarjev v Izoli govoril o žrtvah 2. svetovne vojne.

Med drugim sem poudaril:⁶⁷

„In ko sem se začel ukvarjati z raziskavami druge svetovne vojne, sem se šele zavedal, kakšno breme je

⁶⁶ Jože Dežman: *Meje zgodovine 1941 – 1945 v občini Šentvid*, prispevek za Šentviški zbornik, zbornik je v tisku.

⁶⁷ Jože Dežman: *Talci zgodovine, Množične smrti na Slovenskem, 29. posvetovanje slovenskih zgodovinarjev, zbornik referatov, Ljubljana 1999*

bilo vsem nam naloženo s skrivnostmi, v katero so jo zavili. O nekaterih in nečem se je lahko govorilo, o drugih in drugem se ni smelo. Družba je bila postavljena na sistem skrivnosti, tabujev. Meja besede in meja molka, meja čaščenja in meja zaničevanja je določala razporeditev družbene moči. Tisti, ki so bili zapovedniki resnice in tisti, ki so se morali zapovedani resnici ukloniti.

Zato je bilo breme v nebo kričečih nasprotij med zapovedanimi in osebnimi, družinskimi resnicami tolikšno, da se ga ni dalo odložiti. Pometeno pod različne preproge nezavednega je naraščalo in naraščalo. In šele s pravico do besede, do javnega spomina se počasi zavedamo, kako težko je.

Če pogledamo v slovensko javno življenje, se nam ta prestreljenost z vojno in njenimi žrtvami odpre v vsej razsežnosti. Predsednik države je v vojni ostal brez očeta, tudi nadškofu je vojna vzela najbližje.

Ko Ivan Zidar, direktor SCT, opisuje svoje življenje, nam razkrije svojo prizadetost z vojno: „Pri odseku Arja vas-Vransko sem dobil del posla, svojim pa sem prepovedal delati. Zakaj? Ker so nam leta 1942 Italijani zažgali hišo, oče me je komaj rešil, starega štiri leta.“⁶⁸

Sociolog Marjan Smrke, ki kot znanstvenik in javni funkcionar pomembno vpliva na razmerje med državo

in cerkvijo, je, čeprav generacijsko že odmaknjen od vojne, prav tako prizadet z njo: „Naj mi bo dovoljeno izraziti tudi svojo osebno prizadetost: Z brezbožnikovo, banditovo (tj. partizanovo) ženo je v začetku l. 1945 katoliški duhovnik ozmerjal mojo staro mamo Marijo in jo napodil iz cerkve. Čez nekaj dni so ponjo prišli 'črnorokci', ji odrezali prsi, v čelo vrezali zvezdo in jo zaklali. Pričakujem, da bo gospod nadškof pa peža ob naslednjem obisku seznanil tudi s tem primerom. Zakaj naj bi namreč tako ambiciozen in razgledan (nad)človek, kot je dr. Rode, 'pričeval' o nečem, kar je bilo pred 2000 leti, ne pa o nečem, kar je bilo le pred nekaj desetletji. V ubogem študentu Grozdetu ni vsa slovenska zgodovina.“⁶⁹

In s pravico do besede, ki nam jo prinaša demokracija, se šele soočamo s strahom, na katerem je temeljila partijska družba. In kako hudo je bilo, ko se o stiskah in težavah preživelih ni smelo govoriti.“

Med vnuki Karla Erjavca je tudi Karel Erjavec, ta hip slovenski obrambni minister. Prosil smo ga za izjavo o družinski usodi, vendar zaradi mnogih obveznosti ni ujel roka oddaje besedila.

⁶⁸ Vsaka krava za enega politika, intervju z Ivanom Zidarjem, Delo-Sobotna priloga, 17. oktobra 1998.

⁶⁹ Marjan Smrke: Se bo zgodilo kar se ni zašuštralo?, Delo-Sobotna priloga, 19. septembra 1998.

Karel Erjavec kot avstro-ogrski vojak, na levi.

Karel Erjavec leta 1923

Poročni sliki Karla in Valentine Erjavec, leto 1924.

Karel Erjavec med Orli, prvi z desne v drugi vrsti.

Karel Erjavec, načelnik Orlov, sedi v sredi.

Župan Karel Erjavec na gasilski paradi v Šentvidu.

Župan Karel Erjavec po volitvah leta 1935.

Pletenje vencev za cerkev pri Štefančkovih
20. junija 1935.

Telovadno društvo Orel Šentvid.
Karel Erjavec v predzadnji vrsti peti
z leve.

Karel Drago Erjavec, sedi prvi z desne.

Erjavčeva družina 14. avgusta 1942. Spodaj z leve: Terezija, mama Valentina - Tinca z Metko, oče Karel z Marto, Marinka, Valentin - Zore. Zadaj z leve Jožef, Franc - Frenk, Karel - Drago, Tone, Viktor.

Hiša, ki sta jo zakonca Erjavec kupila z ženino doto. V njej je Karel Erjavec začel z mizarsko obrtjo.

Skladišče pohištva Egidija in Karla Erjavca v Brodu, zgrajena okoli leta 1929. Pred drugo svetovno vojno so skladišče povečali.

Karel Drago
Erjavec

Franc
Frenk
Erjavec

Erjavčeva dekleta: Marinka, Cveta, Marta in Meta
(sedi v vozičku).

Priloga 1

Zapis Frenka Erjavca, Šentvid, 9. oktobra 1990

V hiši na Brodu št. 5 se je Antonu in Mariji Erjavec, roj. Kogovšek, rodilo sedem otrok – dve hčeri in pet sinov. Prvorojenec sin Anton je bil zelo nadarjen, zato sta mati in oče dala vse za njegov študij. Študiral je bogoslovje, odpel novo mašo, kmalu po posvetitvi pa ga je Vsemogočni poklical k sebi. Strti ob rani smrti sina in brata se je vsa družina predala delu in ljubezni do domovine.

Nastopilo je leto 1914. Komaj osemnajstletni Karel je moral še kot deček na soško fronto. Po štiriletnem trpljenju na bojiščih se je vrnil kot zrel človek domov pod rodni krov. Njegova slovenska zavest ga je popeljala na slovensko Koroško, kjer se je pod vodstvom generala Maistra boril za slovensko Koroško in tam prejel srebrno medaljo za hrabrost Miloša Obilića. Kot odličen telovadec je bil dolgo let načelnik Orla. Leta 1925 se je poročil z Valentino Bečan iz Podgore (Šentvid). Rodila mu je deset otrok. Karel je bil dober gospodar, podjeten, obenem pa zaveden Slovenec, nasprotnik fašistične Orjune in tudi diktatorske Živkovićeve vlade. Zaradi zavesti je moral tudi v zapor, kar pa ni zlomilo njegovih idealov. S še večjo vnemo se je boril za dobrobit slovenskega naroda in bil zato leta 1936 izvoljen za župana občine Šentvid. V dobi svojega županovanja je prejel jugoslovansko odlikovanje red sv. Save pete stopnje.

Nastopilo je usodno leto 1941. Okupator je Karla razrešil dolžnosti župana, na njegovo mesto je postavil Nemca Maurerja, ki pa je bil v letu 1944 žrtev komunističnega atentata.

Leto 1941. Prva na spisku izseljencev je bila družina Karla Erjavca. Po zaslugi g. Antona Reichmana se to ni zgodilo, saj je na občini Šentvid edino on kot Nemeč lahko preprečil izselitev tako številne družine (najstarejši otrok je bil star 15 let, najmlajši pa se je komaj rodil). Komunisti – takratni somišljeniki diktatorja Hitlerja – pa so to izselitev hoteli na vsak način uresničiti,

da bi prikazali narodu, kaj se dogaja človeku, ki sodeluje s Cerkvijo. Ta nakana se komunistom ni uresničila, zato so nadaljnja leta zlorabljali čustva očetovega slovenstva. Vsak teden je prišel v našo hišo zaupnik OF in prejel od njega veliko vsoto denarja.

Najstarejši sin Drago je bil vpoklican v nemško vojsko. Ko je prišel na dopust, je odšel v partizane, bil mitraljezec, ki se ga spominja ves odred kot hrabrega, zvestega, poštenega partizana. Nekega dne pa mu reče njegov sovaščan Šentvidčan, tudi partizan: „Tvojega očeta so odvedli partizani; pobegni od tod, če hočeš ostati živ!“ To mu je polslišno rekel Štefan in odšel nazaj na svoje mesto.

Kaj je premišljeval tisto noč partizan Drago, sin Karla Erjavca, poznejši domobranec, ne bo zvedel nihče, niti njegova mati, ki še živi. Prisega, ki jo je dal za očeta, je pokopana z njegovo prerano smrtjo. Meni pa je Drago, moj brat, rekel, takrat že kot domobranec: „Če jaz ne bom odkril groba našega očeta in strica, ga moraš najti ti, da boš dokazal, kaj delajo komunisti s poštenimi ljudmi.“

To njegovo željo sem izpolnil meseca marca 1945, ko sem kot domobranec z lastnimi rokami izkopal očeta in strica in ju položil v preprosti krsti. Pozno v noč so konji odpeljali krste v Šentvid. Takšna je bila po desetih mesecih vrnitev bratov Erjavec v posvečeno zemljo na farno pokopališče Šentvid.

Priloga 2

Vloga Marte Mrgole, roj. Erjavec z dne 22. novembra 2004

Marta Mrgole
Marinovševa 12
1215 Ljubljana

Ministrstvo za pravosodje
Vladna komisija za medvojne poboje
Zupančičeva
1000 Ljubljana

Predmet: Poboji civilistov, ki so jih zagrešili partizani od leta 1941 do 1945

Moj oče Karel Erjavec, rojen 1896, je bil obrtnik mizar. Pred drugo svetovno vojno je bil župan v Šentvidu pri Ljubljani. Bil je zelo veren in napreden državljan. Otrok je bilo toliko, kolikor jih je dal Bog, zato nas je bilo rojenih 11 otrok, eden je umrl takoj po rojstvu.

Dne 24. junija 1944 so prišli partizani po očeta s pretvezo, da ga samo nekaj zaslišijo. Partizanka Merhar Vera, poročena Tratnik, je dala mami partizansko častno besedo, da se očetu ne bo nič zgodilo. Tisto noč so z mojim očetom odpeljali še njegovega brata Franca, soseda Skok Janeza in sovaščana Zupančič Maksa. Z njimi vred so šli v noč polni nahrbtniki očetovih in maminih oblačil, zlatnina – celo poročni prstan je Vera potegnila mami z roke ter jo dvakrat udarila v obraz. Zabrusila ji je: „Kuzla, daj mi prstan!“ Sestri Marinki je z vratu snela zlato verižico, dveletni Meti pa je iz ust potegnila dudo. Z njunih postelj je potegnila odeje in jih seveda vzela s seboj. V vitrini so našli dve steklenici žganja, namenjene očetovim strankam, ki so jih na poti popili. Našli smo jih razbite nedaleč stran od naše hiše pri Bohkovem znamenju. V znak, da je bilo to kruto dejanje končano, so na tem mestu izstrelili strel.

Zajete može so vlačili v temi do neke kmetije pod Katarino, kjer so jih po dolgem pretepanju in zasliševanju 29. junija 1944 v Žlebeh nad Presko pri Medvo-

dah potolkli s krampi in lopatami, s katerimi so si morali sami skopati grob.

Najstarejši brat Drago je bil med tem časom v partizanih. Mama mu je poslala pošto, da so očeta vzeli partizani. To je brat Drago povedal svojemu komandirju čete, ta pa mu je dal tri fante, da iščejo očeta, dokler ga ne najde. Med potjo je srečal prijetalja, sošolca iz Šentvida, ki mu je povedal, da so očeta že ubili. Drago je zapustil soborce in odšel proti Ljubelju, kjer so ga ujeli Nemci in odpeljali v zapor v Radovljico. Razložil jim, kaj se je zgodilo in so ga izpustili. Drago je potem odšel k domobrancem. Ko so za ta prestop zvedeli partizani, so se odločili, da bodo ubili še njega. Drago se je v domobranski postojanki na Brezjah pripravljaj na prekomando v Šentvid. Nekega dne je k njemu stopil človek, preoblečen v duhovnika, in ga ustrelil v srce.

Tako smo izgubili dragega očeta in najstarejšega brata. Od vsega hudega bi skoraj izgubili še mamo, a jo je k sreči rešil dr. Arko.

Oče je zapustil deset mladoletnih otrok. Najmlajša Marta je bila stara dve leti, jaz, Marta, sem imela štiri leta, najstarejši Tone je imel 18 let, ostali Frenk, Viktor, Tone, Jože, Zora, Marinka in Cveta pa so bili med nami. Mama je bila stara 38 let, ko je ostala sama s toliko otroci. Moram napisati, da smo bili večkrat lačni kot siti. Tako po vojni so nam zaplenili celotno premoženje: hišo, delavnico, vso zemljo in celo mamimo kolo.

Kljub težkemu življenju nam je mama omogočila, da smo prišli do poklicev. Sestra Marinka, ki je študirala za učiteljico, je dobila službo daleč stran od doma, ker je bila hčerka „izdajalca“. Ljudje nam niso upali pomagati, ker so se bali tedanjih oblasti. Npr. nasproti nam živeča teta Manca, očetova sestra, je odnesla fižol, moko na Rdeči križ k Novakovim, ta pa jo je vprašal, kaj nosi tja, ko pa je v bližini toliko lačnih ust. Mislil je na nas. Odgovorila mu je, da ne upa priti k nam, saj bi jo hitro obtožili, da pomaga ljudem, ki so oblasti nevarni. Še en primer: sestra Marinka je šolsko malico

spravljala pod klop, da bi jo odnesla domov lačnim bratom in sestram. To je opazila njena sošolka in jo zažala učiteljici. Ta jo je vprašala, zakaj to počne. Marinka se je zlomila ter začela jokati. Pojasnila ji je naše trpljenje. Učiteljica je k sreči razumela njene težave, zato ji je svetovala, naj počaka v razredu, da ji je potem dala kruh, ki so ga pustili sošolci, da ga je lahko nesla domov. Tretji primer: živeli smo v velike revščini in brez osnovnih življenjskih potrebščin. Mama me je šestletno z osemletno sestrico Cveto poslala k stari mami, ki je imela vsaj nekaj socialne podpore. Vsako pomlad sva pridno nabirali regrat, stara mama ga je očistila, branjevka ga je dala na trg za prodajo. S tem denarjem je mama kupila osnovne življenjske potrebščine. Pri njej sem živela osem let. Zadnje leto moje osnovne šole je stara mama zbolela, zato sem se vrnila k mami.

Mama je umrla stara 92 let. Najbolj žalostno pa je bilo to, da ob njeni smrti nismo mogli takoj dobiti mrliškega lista, ker ni bila nikjer vpisana, da je bila vdova po umorjenem možu Karlu. To smo morali dokazovati s pričami. V času njenega življenja ji povojna in današnja oblast ni dala nobene pomoči, čeprav jo je kravo potrebovala.

Lahko bi še veliko napisala, pa naj bo to dovolj, saj je bilo o tem že veliko napisanega. Zapostavljeni, sramočeni in ponižani smo bili celih šestdeset let in še danes nosimo posledice strahu, o katerih ne upamo govoriti pred vsakim človekom.

Hvala, ker ste z nami in lepo pozdravljeni.

Priloga 3

Odlomek iz besedila Jožeta Dežmana za šentviški zbornik⁷⁰

Temelj za razvrednotenje sočloveka, ki postane ne-človek, nižje bitje, ki se ga ubije kot ničvrednega, kot zavrženo kreaturo, je bil partijski konstrukt „narodnega izdajalca“, „narodnega sovražnik“. Potem, ko je bila boljševiški mreži podeljena neomejena pravica do ubijanja rojakov, se je začela morija povsod tam, kjer so vojaške enote, politična policija ali politični organizatorji imeli dostop do žrtev. Pri izbiri žrtev je veliko vlogo poleg ideoloških meril (razredni boj, svetovnonazorski razcep) odigral značaj ljudi, ki so lahko odločali o tem, koga bodo umorili. Za umor so se lahko odločili že zaradi predvojnih zamer, pomislekov ljudi nad partijsko politiko. Ko se sprašujemo o tem, zakaj so partizani v Šentvidu pobili razmeroma veliko civilistov, lahko odgovor verjetno iščemo v razrednem rasizmu, ki je bil eden od temeljev za partijsko izbiro žrtev. V občini Šentvid je bilo obilo premožnih in konzervativnih ljudi, ki so šli razrednim fanatikom v nos.

Rajonski odbor OF (verjetno Medvode) je verjetno konec leta 1943 izdal razglas

„Vsem Slovincem Št. Vida in okolice!

Ko so po krivdi naših bivših narodnih voditeljev, izkoriščevalcev slovenskega naroda ter petokolonašev okupatorji oholi zasedeli slovensko deželo, so se isti, ki so že za časa Jugoslavije čepeli ljudstvu na vratu, mu kakor vampirji pili izmučeno kri, znašli takoj in se na moč pričeli prilizovati okupatorjem. To so počenjali vse dve leti. Obenem pa so pričeli škiliti in vohati, kako bodo zopet, ko bo poginili fašistična zver, po starih metodah z bajoneti in pendreki ter s pomočjo nesramnega izrabljanja vere zopet prišli na oblast. Tako so ustvarili deloma z nasiljem, deloma s podkupovan-

⁷⁰ Zbornik bo predvidoma izšel jeseni 2005.

jem in nesramnim izrabljanjem verskih čustev – in s pomočjo okupatorjeve oborožene sile belo gardo. Bela garda je svojstven pojav v zgodovini Slovencev. Slovenci, znano Vam je predobro, koliko bratske krvi je preteklo po zaslugi fanatičnih belogardističnih voditeljev, med njimi mnogih kaplanov, Škrbcev in Križmanov in ostalih izmečkov slovenskega naroda. Koliko slovenskim domov so požgali, koliko nedolžnih otrok pomorili in koliko slovenskih žena, mož in mladincev ter deklet je bilo odpeljanih v sužnost in umiranje od glada. Tako so tudi na Gorenjskem hoteli ustanoviti in jo še skušajo ustanavljati belo gardo nekateri izmečki slovenske družbe. Posebno živahno je to delovanje v Št. Vidu in okolici. ...

Tem potom opozarjamo zadnjič vse zgoraj omenjene belogardiste in tudi tiste, katere za enkrat še nismo imenovali, da pod smrtno kaznijo takoj prenehajo z vsakim delovanjem in shajanjem.

Od danes naprej imajo naši obveščevalni organi nalog, usmrtiti vsakega belogardista, ki bo le še najmanj deloval pri beli gardi. Tudi lastniki hiš, kamor bi se belogardisti začeli zatekati, bodo kaznovani s smrtjo.

Vsem tistim pa, ki ste dosedaj omahovali, kam bi, ali desno ali levo, ali pa vedno z okupatorji, pa tole: Zadnji čas je, da priskočite na pomoč Slovenski narodni vojski – torej OF z večjimi denarnimi zneski, hrano, obleko in obutvijo, kajti skoro bo prepozno, ker dogodki vas bodo prihiteli!“

Ko so 9. junija napadli partizansko skupino v gospodarskem poslopju pri Erženu v Vižmarjih, so našli tudi seznam domačinov, ki so jih partizani nameravali ubiti. Seznam predvidenih za umoritev je videl Karel Erjavec. Videl ga je potem, ko so gestapovci njegovemu sinu Frenku vzeli očetovo kolo in naročili, naj ga pride oče iskat. Potem so mu na gestapu pokazali partizanski seznam domačinov, ki so jih nameravali umo-

riti. Na njem so bili Karel Erjavec, Franc Erjavec, Janez Skok in Maks Zupančič z Broda, ki so jih partizani kasneje dejansko umorili 29. junija 1944 ter Jože Dolinšek, Felc in Tine Erjavec. Erjavcu so svetovali, naj pobegne v rajh, pa je rekel, „da ne gre nikamor, saj ni nikomur nič slabega storil. Na partizanski strani bi lahko Erjavca bremenilo le to, da kot župan ni mogel Stanetu Mrharju, ki ga v nadaljevanju predstavljamo kot partijskega povzpetnika, podpisati spričevala brez opravljenega izpita, za kar pa je bila pristojna posebna komisija. „Stane Mrhar mu je takrat grozil, da so bosta že še srečala. Ko so tisto noč, 24. junija 1944, očeta odvedli partizani, sta bila med likvidatorji prisotna tudi Stane Mrhar in njegova sestra Vera Vrhar, poročena Tratnik, ki sta tudi najbolj kruto in nečloveško ravnala z njim kot tudi nami (otroci in mamu).“⁷¹

Po umoru omenjenih štirih vaščanov Broda je nastal naslednji

„RAZGLAS

Po rednem sodnem postopku je bila dne 29. junija 1944 izrečena obsodba nad štirimi izdajalci slovenskega naroda.

Obtoženi so bili glavni organizatorji bele garde v vasi Brod ob Savi. Po dolgem raziskovanju in vsestranskih dokazih so bili (...) prijeti in zaslišani pred vojaškim sodiščem.“

Nato so v razglasu naštetih umorjeni Karel Erjavec, Janez Skok, Franc Erjavec in Maks Zupančič. Očitali so jim: „koyal najzlobnejše načrte“, „od gestapovcev je zase kot za ostale člane te protinarodne organizacije prejemal orožje, namenjeno za zahrbtno borbo proti lastnemu narodu“, „prejemal je belogardistično literaturo in isto razpečeval po vasi“... Očitki so torej kovanje načrtov, domnevne priprave za boj proti partizanom, branje domobranske propagande. Ni omenjen niti en primer, da bi zaradi delovanja te četverice prišlo do aretacij ali drugih oblik preganjanja pripad-

⁷¹ Podatki Marte Mrgole, Marije Belaj, Marjete Žmuc, hčera Karla Erjavca; Tine Velikonja: Zaposneli takti revolucije – Št. Vid nad Ljubljano, Zaveza, 1994, št. 4, str. 27-28.

nikov partizanskega gibanja in partizanskih enot. Prav tako ne drži, da bi bili umorjeni obsojeni pred sodiščem. O njihovi smrti je odločilo krajevno vodstvo KP in politične policije. Omenimo še, da so umorjena Karla Erjavca po koncu vojne prijavili kot vojnega zločinca. Očitani pa so mu, da je „sodeloval pri nasilni preselitvi Žlebnik Frančiške in njenega sina Valentina v Srbijo“.⁷² Erjavčeve hčere so preverjale te navedbe, a preživeli ljudje ne vedo povedati nič o tem. Vendar če bi navedbe držale, bi jih partizanska stran uporabila že takrat, ko je iskala izgovor za umor.

Domobrankska stran se je na te umore odzvala v letaku KDO JE KRIV! V njem pozivajo ljudi, naj končno spregledajo, da je OF le krinka za komunistično revolucijo. Naštejejo 11 mož, ki so jih partizani pobili v občini Šentvid in zagotovijo:

„Navedeni so bili obtoženi veleizdaje nad slovenskim narodom, kot organizatorji „Bele garde“ in kot snovatelji najbolj zlobnih naklepov proti lastnemu narodu, ki so od Gestapovcev prejeli orožje, da bi za uporabili za zahrbtnne umore zavednih Slovencev. Kot narodni zločinci so bili prvo izropani, potem pa po boljševističnih metodah mučeni in umorjeni.

Mi, gorenjski domobranci, lahko vedno izjavimo javno, da od ubitih nihče nikdar ni bil z nami tudi v najmanjši zvezi! Očitani vzroki umorov so podlo zlagani in neresnični, kot je lažniva vsa propaganda OF-arskih brezvestnežev, ki se skrivajo pod krinko nacionalizma in osvoboditve slovenskega naroda. Poznamo dobro metode teh rudečih zločincev, saj je to le eden izmed tisoč primerov.“

Propagandna ostrina državlanske vojne se je še stopnjevala. Tik pred koncem vojne je izšla protikomunistična brošura Grobovi tulijo! s podnaslovom OF-banditi opravičite se!⁷³ Na notranji strani platnic sta gesli: „OF-banditi so zveri v človeški podobi na tleh

slovenske domovine.“ in „OF-banditi so se izkazali kot dobri učeni boljševiških rabljev in specialistov za zahrbtnne umore.“

Brošura je nastala verjetno konec marca ali aprila 1945 po izkopu enajstih trupel ljudi, ki so jih umorili partizani. Prekopali so Antona Novaka in Avgusta Duhovnika iz Medvod, ki sta bila ugrabljena in umorjena 18. decembra 1943 pod Šmarno goro; Jožefa Kregarja (rojen 1903), Jožefa Kregarja (rojen 1908), Mihaela Duhovnika in Martina Cvertnika (Zvertnik) iz Šentvida, ki so bili ugrabljeni 13. marca in umorjeni 17. marca 1944, Janeza Šinka iz Medvod, ki je bil umorjen 12. decembra 1943 blizu doma v Seničici pri Medvodah, niso pa našli trupla njegove žene; Franca Erjavca in Karla Erjavca z Broda, ki sta bila ugrabljena 24. junija in umorjena 29. junija 1944, Alojzija Skalarja iz Guncelj in Pavlo Skalar iz Mednega, ki so ju odpeljali 12. januarja 1944 – grobovi teh štirih so bili blizu Seničice. Dogodek je spremljalo tako besedilo:

„OF-banditi se trudijo, da bi posnemali boljševiške zglede, to nam jasno pričajo grobovi v Seničici, Žlebeh, Telovcu in Studenčicah.

Ti grobovi obtožujejo OF-bandite velike morije slovenskih bratov in sester.

Samo v enem dnevu so izkopali trupla enajstih poštenih in marljivih Gorenjcev, ki nikomur niso nič žalega storili. Banditi so jih zakopali v zemljo, po tri ali štiri v skupni grob, kakor da bi pokopavali pse.

Vse žrtve OF-zveri so zvezane na rokah in nogah. Na vseh truplih so vidni znaki, ki pričajo, da so bili ti ubogi ljudje na zverinski način mučeni. Skoraj pri vseh je lobanja udrta.“

⁷² Arhiv Slovenije: *Inventar komisije pri SNOS za ugotavljanje zločinov okupatorjev in njegovih pomagačev, prijava 1540 za Gorenjsko.*

⁷³ Kopije partizanskega in domobranskega razglasa ter brošure so v arhivu Marte Mrgole.

Priloga 4

Partizanski razglas po umoru štirih vaščanov Broda poleti 1944

RAZGLAS

Po rednem sodnem postopku je bila dne 29. junija 1944. izrečena obsodba nad štirimi izdajalci slovenskega naroda.

Obtoženi so bili glavni organizatorji bele garde v vasi Brod ob Savi. Po dolgem raziskovanju in vsestranskih dokazih so bili osumljeni prijeti in zaslišani pred vojaškim sodiščem.

Obtoženi so bili:

Erjavec Karel, po poklicu mizar, roj. 3. X. 1896. na Brodu št. 23, bivši župan občine Št. Vid nad Ljubljano. Imenovani je bil organizator in podpredsednik bele garde na Brodu; udeleževal se je rednih sestankov, na katerih je z ostalimi člani te protinarodne organizacije v službi gestapa koval najzlobnejše načrte proti našim aktivistom, proti Osvobodilni Fronti – torej proti lastnemu narodu. Bil je v stalnem stiku z gestapovci v Št. Vidu, kamor je nosil informacije o naših ljudeh in je tam dobival direktna navodila, kako in s katerimi svojimi sodelavci naj organizira belo gardo na Brodu. Od gestapovcev je zase kot za ostale člane te protinarodne organizacije prejemal orožje, namenjeno za zahrbtno borbo proti lastnemu narodu.

Skok Janez, po poklicu kmet, roj. 22. VI. 1893. v Pristavi, občina Mengeš. Imenovani je bil v stalnih stikih z Erjavec Karlom in z ostalimi člani belogardistične organizacije na Brodu; priznava, da je bil organizator bele garde, udeleževal se je njenih sestankov, bil je član odbora in mu je bila poverjena funkcija za agitacijo in propagando. Prejemal je belogardistično literaturo in isto razpečeval po vasi. Priznava tudi, da je belo gardo podpiral z denarnimi sredstvi. Preko Erjavca Karla je bil v zvezi z gestapovci ter je na ta način vršil narodno izdajstvo.

Erjavec Franc, po poklicu mizarški mojster, roj. 5. XI. 1903, na Brodu 23. Imenovani je bil organizator

bele garde; udeleževal se je njenih sestankov, bil je član odbora, poverjena mu je bila funkcija za propagando. Priznava, da je širil protinarodno propagando med ljudmi in delal s tem razkol med lastnim narodom v korist okupatorja. Bil je v stalnih stikih z bratom Karlom, gestapovci in belogardističnimi vodji v Št. Vidu. Priznava tudi, da so od gestapovcev prejemali orožje, da bi ga uporabili za zahrbtno umore zavednih Slovencev.

Zupančič Maks, po poklicu tovarniški delavec, roj. 14. X. 1910. na Vrhniki. Imenovani priznava, da je bil član in organizator bele garde na Brodu; udeleževal se je sestankov in zavestno podpiral to protinarodno organizacijo. Kot organizatorju bele garde mu je bila poverjena funkcija, da organizira belo gardo v tovarni Schubert v Stražišču pri Kranju, kjer je bil zaposlen kot delavec. Priznava, da je organiziral belo gardo v tovarni; bil je v stalnih stikih z ostalimi obtoženci in je deloval po njihovih navodilih. V službi gestapovcev je zavestno vršil narodno izdajstvo.

Navedeni obtoženi so bili po lastnih izjavah v stalnih medsebojnih stikih, bili so v stalnem kontaktu z gestapovci in belogardističnimi vodji ter so po njihovih navodilih zavestno delovali proti lastnemu narodu. Vsi so bili organizatorji in sodelavci protinarodne – po okupatorju vodene bele garde. Iz rok okupatorja so prejemali celo orožje za bratomorno vojno.

To protinarodno okupatorjevo (pol vrstice nečitljive; op. p.) podpirali, tako z organizacijo samo, s pridobivanjem novih članov, z agitacijo in propagando kakor tudi z denarnimi sredstvi. Zakrivili so zločin narodnega izdajstva in si na ta način že sami podpisali smrtno obsodbo.

Razen priznanih zločinov pa imajo navedeni na vesti še celo vrsto nedolžnih žrtev, ko so v službi okupatorja izdajali zavedne slovenske družine. Zaradi njihovih izdajstev je padlo mnogo žrtev, mnogo družin je bilo izseljenih in mnogo teh nesrečnežev je že pomrlo po raznih koncentracijskih taboriščih.

KRIVDA NARODNEGA IZDAJSTVA JE BILA VSEM ŠTIRIM NEIZPODBITNO DOKAZANA.

Obtoženci so krivdo priznali in so bili zaradi narodnega izdajstva

OBSOJENI NA SMRT!

Smrtna obsodba je bila takoj izvršena.

Ta primer naj služi vsem narodnim izdajalcem, da jih bo prej ali slej doletela ista kazen.

Vsem zapeljancem pa, ki še vedno služijo krvniku slovenskega naroda – gestapu ali beli gardi, naj služi kot poslednji opomin, da bo ista usoda doletela vsakogar, ki bo še nadalje sodeloval s sovražniki slovenskega naroda v korist okupatorju!

SMRT FAŠIZMU – SVOBODO NARODU!

Okrožni odbor OF

Škofja Loka

Priloga 5

Domobranski odgovor na partizanski razglas o usmrnitvi štirih vaščanov Broda, poleti 1944

KDO JE KRIV!

Šentviščani Slovenci!

Komunistični zločinci, revolucionarji in zapeljanci, ki se skrivajo pod lažnim imenom „Osvobodilna fronta“, trdijo, da osvobodujejo slovenski narod.

S tem geslom so prišli med vas in vi ste jim verjeli. Nesrečo in smrt so prinesli slovenskemu narodu – vi ste zanje agitirali in se jim priključili. Požgali so vam šole, prosvetne in sokolske domove. Niti cerkev niso pustili ter jo zasledovali in uničevali, kjer se jim je zato ukazala prilika – vi ste njihova junaštva poveličevali! Pričeli so ubijati moža za možem, ropati in izvajati najbolj krvavi teror, kar ga pozna slovenska zgodovina – zakrili ste si oči in v strahu še bolj vneto podpirali tolovaje! Ubili so na najbolj zverinski način 50.000 Slovencev in vi ste pri tem strahopetno molčali, kvečjemu rekli: „Je že kriv! Če ne bi bil kriv, bi se mu nič ne zgodilo!“

Vprašajmo se zdaj, kdo je kriv!

Dokazano na podlagi zapisnikov in okrožnic

škofjeloškega okrožja OF so bili za svobodo in blagor slovenskega naroda likvidirani naslednji vaši rojaki:

1. Polenšek Rok – Vižmarje
2. Čamernik Henrik – Poljane
3. Mrak Anton – Gunclje
4. Cvetnik Martin – Gunclje
5. Vrevec Franc – Št. Vid
6. Duhovnik Mihael – Vižmarje
7. Kregar Jože – Vižmarje
8. Erjavec Karel – Brod
9. Skok Janez – Brod
10. Erjavec Franc – Brod
11. Zupančič Maks – Brod

Navedeni so bili obtoženi veleizdaje nad slovenskim narodom, kot organizatorji „Bele garde“ in kot snovatelji najbolj zlobnih namenov proti lastnemu narodu, ko so od Geštapovcev prejeli orožje, da bi ga uporabili za zahrbtno umore zavednih Slovencev. Kot narodni zločinci so bili prvo izropani, potem pa po boljševističnih metodah mučeni in umorjeni.

Mi, gorenjski domobranci, lahko vedno izjavimo, da od ubitih nihče nikdar ni bil z nami tudi v najmanjši zvezi! Očitani vzroki umorov so podlo zlagani in neresnični, kot je lažnjiva vsa propaganda OF-arskih brezvestnežev, ki se skrivajo pod krinko nacionalizma in osvoboditve slovenskega naroda. Poznamo dobro metode teh rudečih zločincev, saj je to le eden izmed tisoč primerov. Na isti način, kot je bilo tisoče in tisoče Slovencev umorjenih, je bilo na drugi svet spravljenih tudi teh 11 Šentviščanov, samo zato, ker so bili pravi Slovenci in pošteni narodnjaki. Padli so, ker so nekdaj pripadali ljudskemu taboru ter, ker so si s pridnostjo in delom ustvarili pošteno življenje in družine. Vse to pa ni nikakor v skladu z načeli brezbožnega, suženjskega in internacionalnega komunizma.

Okrožnica XIV. div. NOV in POJ iz aprila pravi dobesedno:

Slovenski proletarci!

1. V trenutku revolucije odložite krinko, katero smo kot potrebno sredstvo morali nositi, in se priznajmo 100 % kot komunisti k našemu vodji Stalinu!

2. V vsakem kraju bo prevzel vodstvo že v naprej določeni komisar, ki si bo poiskal med pristaši komunizma zanesljive sodelavce. Klerikalci in liberalci so izključeni, čeprav danes sodelujejo v OF.

3. Ne rabimo več samostojnih kmetov, trgovcev, rokodelcev i.t.d. To so samo še ostanki reakcionarne dobe, ki nas pri dosegu našega cilja še motijo.

4. Sestaviti se morajo sezname vseh trgovcev, kmetov in obrtnikov, da bo ob razlastitvi vse potrebno na razpolago. Pri določevanju teh je treba delati brezobzirno na družinske ali katerikoli vezi. Samo po iztrebljanju klerikalizma, liberalizma in demokratije bo zmaga v Sloveniji zagotovljena.

5. Služba Božja se mora takoj ukiniti, duhovnike pa zapreti. Vsako nam nasprotujoče gibanje se mora že v korenu zadušiti, voditelje pa likvidirati.

6. Posebno pozornost je treba polagati na bivše jugoslovanske aktivne in rezervne oficirje, ker so ravno oni nositelji protirevolucionarnega gibanja. Ki jih je treba takoj likvidirati, čeprav sodelujejo v OF.

Podpis: Politkomisar: Stane Dobovičnik

Komandant: major Klajnšek Jožef.

Slovenci!

S krvjo so pobarvana tla širom slovenske zemlje. S krvjo preko 50.000 nedolžnih žrtev, zavednih in poštenih Slovencev, ki se niso dali zaslepiti lažnjivim obljubam OF in so neomajni stali na braniku slovenstvu, kljub grožnjam in terorju rdečih plačancev Moskve.

Vprašamo Vas ob dvanajsti uri:

V čem je svoboda, ki vam jo je OF obljubila? Kdo so izdajalci in zahrbtni morilci slovenskega naroda? Kdo je tisti, ki iztrebljuje maloštevilni slovenski narod ter ga uničuje?

Preko 50.000 Slovencev, ki danes trohnijo v slovenski zemlji, tisoči slovenskih žena – vdov in otrok brez očetov ter nad 200 porušenih in požganih slovenskih vasi, so Vam popolnoma jasen odgovor na vse. Italijanski Badoljevci, ki so za časa okupacije psovali, mučili in morili Slovence, žene in dekleta skrunili na najbolj podel in nečloveški način, se pa danes borijo s Titovo bratovščino. Ali vam še vedno ni jasno, da gre tu le za čisto boljše vizacijo? Ne za svobodo, temveč za komunizem in suženjstvo!

Ista usoda čaka vse vas, zato premislimo!

Priloga 6

Odlomki iz brošure, ki so jo izdali ob izkopu in pokopu posmrtnih ostankov enajstih oseb, ki so jih od decembra 1943 do junija 1944 umorili partizani.

Morilci hočejo soditi morilce!

Zopet začenja ostudno barantanje za imovino žrtve: radioparat, ura, revolver itd. — to je vedno več vredno kot človeško življenje.

Oba umora v lastnem taborišču kačeta še jasneje kot umor navideznih nasprotnikov, da se tu vrši morija kakor obič.

Gorje poštenemu prebivalstvu Gorenjske, če bodo ti poklicni zločinci in poživiljene morilske zveri OF na Gorenjskem mogle neovirano zdivjati.

Gorenjci!

Misli vedno nato, da Te lahko že jutri doleti slična usoda, kakor je že doletela gori imenovane.

Grobovi tulijo!

OF-banditi opravičite se!

*OF-banditi so zveri
v človeški podobi
na tleh
slovenske domovine.*

Tako je bilo svidenje svojcev a starši, brati in sestrami, ki so jih brcali na straten našca umorili

Prisotni in mati od bolni staja svojci pri izkopavanju svojih dragih.

Na pokopališču je bilo komaj dovolj prostora za vse pogrebece.

Bolec, in jok otrok sega vsem navzočim do srca.

*OF-banditi so se
izkazali kot dobri
učenci boljševiških
rabljev in specija-
listov za zahrbtne
umore.*

Tako je zopetno svidenje

svojcev z njihovimi dragimi